

УДК 351:504+008

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.1.5>

I. А. Кононенко

кандидат педагогічних наук,
докторант
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті досліджено ефективні шляхи поширення екологічної культури в суспільстві на основі удосконалення комунікаційного процесу. Досліджено теоретичні та практичні аспекти інформаційної діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування у сфері реалізації екологічної політики та поширення екологічної культури. Наголошено на односторонності цього процесу та важливості переходу інформування на наступний рівень розвитку – комунікаційну взаємодію. Окреслено ключові проблеми зниження якості розуміння у процесі комунікації та виділено основні комунікаційні бар'єри. Зауважено, що комунікація може розглядатися у трьох напрямках (засіб зв'язку між об'єктами матеріального або духовного світу; спілкування чи передача інформації від особи до особи або від соціального суб'єкта до іншого соціального суб'єкта; передача інформації від системи до системи). З'ясовано, що термін «комунікація» досі не має єдиного трактування, хоча існує велика кількість визначень цього поняття. Підкреслено, що в науці управління комунікація найчастіше означає прямий вплив повідомлень комунікатора на реципієнта, а її ефективність залежить від механізму зворотного зв'язку. Окреслено розуміння поняття «державна комунікація» та його відмінність від «комунікація в державному управлінні». Наголошено на важливості такого виду комунікації в екологічній сфері. Охарактеризовано напрями побудови моделі ефективного комунікаційного процесу в екологічній сфері (в системі публічного управління). Розглянуто підходи до визначення комунікаційної взаємодії та комунікаційного процесу між владою і громадськістю. Розкрито сутність стратегічних комунікацій та встановлено важливість зв'язків із громадськістю. Наведено цілі стратегічних комунікацій в екологічній сфері. Зазначено, що екологічна комунікація має на меті запобігання будь-якій шкоді навколишньому середовищу. Наголошено на важливості упровадження співробітництва щодо спільного вирішення екологічних проблем на основі формування комунікаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структурами, інститутами громадянського суспільства, громадськими лідерами тощо.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна політика, державна комунікація, стратегічні комунікації, екологічний дискурс.

Постановка проблеми. Екологічна культура в суспільстві як об'єкт досліджень має специфічні особливості. Таку культуру можна описувати як складну систему, що складається з безмежної кількості підсистем. Однак варто наголосити, що така система є комунікаційною. Багато науковців сьогодні впевнені в тому, що інформаційна діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування у сфері реалізації екологічної політики та поширення екологічної культури у практичній частині проявляється у вигляді односторонньої комунікації,

що базується на принципі інформування. Отже, таке інформування обов'язково має перейти на наступний рівень розвитку – комунікаційну взаємодію між усіма зацікавленими суб'єктами.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У науковому полі дослідження проблем комунікаційного процесу в екологічній сфері, що стосується системи публічного управління, аналізу наявних підходів до їх розв'язання в роботах науковців окреслюється за різними напрямками та в різних аспектах. Зауважимо, що в загальному вигляді такий процес у науці управління

розглядається як драйвер прогресивних змін. Дослідженню комунікаційного процесу присвятили свої роботи такі науковці, як В. Буренко, Н. Дніпренко, А. Кулінченко, В. Плохих, Д. Терещенко, К. Тригуб, Л. Усаченко та інші. Специфічні аспекти комунікацій досліджували: С. Іванова (проблеми зниження якості розуміння інформації), А. Зайцева (екологічний дискурс), О. Михайловська (теоретичні аспекти комунікаційної взаємодії в системі публічного управління), Б. Гамільтон (стратегічні комунікації), І. Сухенко (екологічна комунікація) та інші. Водночас питання налагодження дієвого комунікаційного процесу на рівні місцевого самоврядування щодо вирішення екологічних проблем досі є малодослідженим.

Мета статті полягає в дослідженні основних характеристик комунікаційного процесу загалом та в екологічній сфері зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомим є те, що через спілкування будуються нові функціональні системи та виникає взаємодія. Важливим аспектом на початку дослідження комунікаційного процесу та моделювання ефективної системи комунікацій у напрямі поширення екологічної політики та екологічної культури є проведення чітких меж між: 1) комунікацією як процесом обміну інформацією; 2) організаціями чи окремими особами як її суб'єктами (носіями).

О. Селіванова комунікативний намір, що являє собою інтенцію, визначає як акт попередній словесному, тобто осмислений намір, який, по суті, є метою та обумовлює комунікативні стратегії та засоби їх реалізації [1]. Цілі ж формуються в межах соціокультурного простору [2]. С. Іванова та С. Абельсеїтова [3], звертаючись до проблеми зниження якості розуміння в процесі комунікації, окреслюють сучасні комунікаційні бар'єри: 1) бар'єр «межі уяви» (втрата не менш ніж 30% інформації); 2) активний мовний фільтр (демонструє, що саме може бути передано за допомогою інформаційного каналу); 3) «тезаурус-бар'єр» (враховує звичну картину світу людей, що спілкуються та запаси доступних інструментів комунікації); 4) пасивний фільтр уяви (дає уявлення про факт втрати інформації під час її прийому); 5) бар'єр обсягу запам'ятовування (кількість інформації, яку людина може запам'ятати). Представлені бар'єри є актуальними для комунікаційного процесу в екологічній сфері, однак у межах нашого дослідження варто додати такий важливий

бар'єр, як соціокультурні відмінності, що здатен вплинути на процес усвідомлення екологічних проблем та подальшого їх вирішення.

Комунікація може розглядатися як: засіб зв'язку між об'єктами матеріального або духовного світу; спілкування чи передачу інформації від особи до особи або від соціального суб'єкта до іншого соціального суб'єкта; передачу інформації від системи до системи. Термін «комунікація» досліджувався з початку ХХ ст., але досі не знайшов єдиного трактування. У науковій літературі існує величезна кількість визначень цього поняття, що інколи можуть дуже суттєво відрізнитись один від одного. Одразу зазначимо, що різні визначення не виключають одне одного, а продовжують, доповнюють, розглядають додаткові аспекти комунікації. Вважається, що слово «комунікація» у загальному розумінні походить від латинського *communication* («повідомлення, передача»). За Н. Луманом, комунікація – це селекція трьох важливих елементів: інформації, повідомлення та розуміння.

У науці управління найчастіше комунікація означає прямий вплив повідомлень комунікатора на реципієнта. У публічному управлінні комунікація розглядається також у вигляді певного руху інформаційних потоків, інструменту діалогу, складника процесу взаємодії між владними структурами та громадянським суспільством. Водночас ефективність комунікації залежить від механізму зворотного зв'язку між владою та суспільством.

Державна комунікація – це процес обміну інформацією органів державної влади, органів місцевого самоврядування з різними інституціями суспільства. Варто відокремлювати поняття «державна комунікація» від «комунікація в державному управлінні», що полягає в обміні інформацією всередині органу влади. Завданнями комунікації є: підтримка суспільством дій влади, за рахунок посилення довіри громадян до інституцій держави; реалізація державної політики за рахунок впливу на громадську думку; підтримка належного зворотного зв'язку з громадянами для оцінки результатів роботи; налагодження співпраці зі ЗМІ (засобами масової інформації) тощо. Зокрема співпраця зі ЗМІ є досить важливою складовою у процесі інформування громадськості про екологічну політику, що здійснюється державою, створення позитивного іміджу влади у сфері вирішення екологічних проблем та поширення екологічної культури в суспільстві [4].

Побудова моделі ефективного комунікаційного процесу в екологічній сфері (в системі публічного управління) є надскладним завданням, але перспективним напрямом подальших досліджень. Для початку варто розглянути наявні моделі комунікаційної взаємодії на рівні місцевого самоврядування. Д. Терещенко комунікативну взаємодію визначає як інформаційний обмін між інститутами державного управління на місцях та споживачами їхніх послуг (населенням, підприємствами, установами й організаціями), що включає взаємозв'язки учасників комунікаційного процесу [5]. Л. Усаченко акцентує увагу на важливості розробки в Україні стратегічної програми, що здатна удосконалити комунікативний процес між владою і громадськістю. Н. Дніпренко детально досліджує інформаційні зв'язки між: інститутами державної влади і громадського суспільства; представниками влади і громадськістю. На думку В. Буренко, існують певні рівні комунікативної взаємодії: суспільний (відносини між суб'єктами політичної та суспільної діяльності); публічний (асоціативний) (відносини між інститутами громадянського суспільства); особистий (малі групи). А. Кулінченко, з думкою якого важко не погодитись, оптимальною моделлю комунікативної взаємодії визнає модель діалогу та правового партнерства, що включає певні особливості: необхідність розширення кола суб'єктів та координації їхньої діяльності; поглиблення практики тісної співпраці між ЗМІ та інститутами громадянського суспільства; моніторинг реакції суспільства щодо державної політики; побудова ефективного комунікації з різними громадськими групами [6].

У системі публічного управління окремим видом комунікаційної взаємодії є зв'язки з громадськістю. Однак такий вид є більше технологічним проявом комунікаційного процесу, оскільки не включає дієвого зворотного зв'язку. Деякі науковці зазначають, що комунікаційна діяльність державного управління відповідає поняттю «зв'язки з громадськістю», хоча й виходить за його межі [7]. Метою такого виду комунікаційної взаємодії в публічному секторі є побудова дієвої системи комунікації. Основними завданнями зв'язків із громадськістю є: участь у процесі демократизації державного управління; залучення громадян до державного управління тощо. Проте підкреслимо, що практична діяльність відділів зв'язків з громадськістю органів управління не узгоджується з формальною.

Важливого значення в дослідженні комунікаційних процесів екологічної сфери набувають стратегічні комунікації [8]. Так, Б. Гамільтон розглядає стратегічні комунікації як «вплив на масову свідомість з використанням слів, зображень, символів та дій для досягнення встановлених цілей і розуміння політичних інтересів» [9]. В екологічній сфері виокремлюють такі цілі стратегічних комунікацій: 1) агітаційно-інформаційна (поширення інформації про необхідність захисту природи); 2) дослідницька (дослідження актуальних проблем довкілля); 3) активізаційна (вплив на екологічну свідомість громадян); 4) регулятивна (регуляція за допомогою соціальної реклами, законодавства тощо) [10].

І. Сухенко [11] зазначає, що екологічна комунікація зазвичай розглядається як спілкування про екологічні питання та наголошує на дискусійних питаннях щодо того, що можна вважати екологічним. За такого підходу автор підкреслює, що комунікація може досліджуватись як діяльність, явище і сфера дослідження. Екологічна ж комунікація має на меті запобігання будь-якій шкоді навколишньому середовищу та повинна сприяти залученню всіх способів комунікації до реалізації мети. І. Сухенко також вказує на різницю феноменів комунікації в інформаційному суспільстві (задоволення потреб суспільства) та екологічної комунікації (задоволення потреб середовища). Ґрунтуючись на зазначеному, середовище починає відігравати роль активного актора комунікаційного процесу.

Варто зробити наголос на тому, що найважливішим чинником поширення екологічної культури в суспільстві є сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Такі технології дозволяють не лише інформаційно взаємодіяти в режимі реального часу, а й передбачають процес організації взаємодії та формування стійких мережевих відносини.

Отже, погодимось з авторами, які екологічну комунікацію розглядають як злиття теорії комунікації та навколишнього середовища. В інформаційному суспільстві без налагодження ефективного комунікаційного процесу між усіма суб'єктами публічного управління у сфері екології неможливо сприяти поширенню екологічної політики та екологічної культури в нашій державі. Тобто не можна змінити одне (стан екологічної сфери), не реформувавши інше (процес поширення екологічної культури та відносини між суб'єктами екологічної політики). Тому дуже важливо упроваджувати співробітництво

щодо спільного вирішення екологічних проблем на основі формування комунікаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структурами, інститутами громадянського суспільства, громадськими лідерами тощо. Тож, комунікаційна взаємодія є підґрунтям для поширення екологічної культури й обов'язковим його елементом.

Висновки. Нерозуміння важливості співпраці в екологічній сфері між органами державної влади, місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, бізнес-структур, а також нерозуміння актуальності цього питання з боку громадського суспільства є однією з причин відсутності значних зрушень у вирішенні екологічних проблем як держави загалом, так і кожної територіальної громади окремо. За допомогою комунікації: формується розуміння навколишнього середовища; виокремлюються засоби, що використовується для визначення екологічних проблем; відбувається пошук шляхів вирішення таких проблем тощо. Подальший розвиток комунікаційного процесу в аспекті поширення екологічної політики держави та екологічної культури серед громадськості має передбачати не лише розробку формальних правил поширення інформації, але і створення основи та належних умов такого поширення, використання сучасних інструментів координації цього процесу за рахунок наявного потенціалу.

Список використаної літератури:

1. Селіванова О. О. Лінгвітична енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2011. 203 с.
2. Зайцева А. В. Типологія текстів екологічного дискурсу ФРГ : дис. ... канд. ф. н. : 10.02.04. Зайцева Анна Валерьевна. Смоленск, 2014. 253 с.
3. Ivanova S., & Abelseitova S. Комунікація: проблема зниження якості розуміння. *Communications and Communicative Technologies*. 2021. № 21. С. 33–41. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292104>
4. Місцеве самоврядування: словник-довідник / уклад. О. М. Руденко, І. В. Козюра, Н. В. Ткаленко та ін. Київ : Кондор, 2016. 203 с.
5. Терещенко Д. А. Організаційно-правове забезпечення комунікативної діяльності місцевих органів влади : дис. ... канд наук з державного управління : 25.00.02. Діна Акрамівна Терещенко ; Харківський РІДУ. Харків, 2009. 207 с.
6. Михайловська О. В. Теоретичні аспекти комунікаційної взаємодії в науці публічного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2020. № 4(71). С. 32–37.
7. Романенко Є. О. Моделі комунікативної політики держави та інструментальне забезпечення взаємодії органів державної влади та громадськості. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_11 (дата звернення: 02.01.2022)
8. Tereshchenia O. Стратегічні комунікації у науково-теоретичному дискурсі. *Communications and Communicative Technologies*. 2020. № 20. С. 116–121.
9. Hamilton, B. (2012) "Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication". *Political Science Quarterly*. 2012. 128(4). P. 780–781
10. Зайцева А. В. Коммуникативные стратегии экологического дискурса ФРГ. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Серия Филология*. Иркутск : ИГЛУ, 2013. № 4(25). С. 244–250.
11. Sukhenko I. Екологічна комунікація: досвід переосмислення. *Communications and Communicative Technologies*. 2016. №24(12). С. 146–148.

Kononenko I. A. Current Issues of Environmental Communication in the System of Public Governance

The article investigates effective ways of spreading ecological culture in society on the basis of improving the communication process. Theoretical and practical aspects of information activity of public management and local self – government in the sphere of realization of ecological policy and dissemination of ecological culture are investigated. It is noted about the one-sidedness of the process and the importance of the transition of information to the next level of development – communication interaction. The main problems of reducing the quality of understanding in the communication process are outlined and the main communication barriers are identified. It is noted that communication can be considered in three directions (means of communication between objects of the material or spiritual world; communication or transfer of information from person to person or from a social subject to another social subject; transfer of information from system to system). It has been found that the term "communication" still does not have a single interpretation, although there are many definitions of this concept. It is emphasized that in the science of management, communication often means the direct impact of the communicator's messages on the recipient, and its effectiveness depends on the feedback mechanism. The understanding of the concept of "public communication" and its difference from "communication in public administration" is

outlined. The importance of this type of communication in the environmental sphere is emphasized. The directions of construction of the model of effective communication process in the ecological sphere (in the system of public management) are characterized. Approaches to the definition of communication interaction and communication process between government and the public are considered. The essence of strategic communications is revealed and the importance of public relations is established. The goals of strategic communications in the environmental sphere are given. It is noted that environmental communication aims to prevent any damage to the environment. The importance of introducing cooperation in the joint solution of environmental problems based on the formation of communication interaction between public authorities, local governments, business structures, civil society institutions, community leaders, etc. was noted.

Key words: *ecological culture, ecological policy, state communication, strategic communications, ecological discourse.*